

Tarih Okulu
Sonbahar 2009
Sayı V, 237-241.

Yenal ÜNAL, **Ahmet Ferit Tek**, 187 sayfa, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2009, ISBN 978-605-4200-59-7, 10 TL

Aytunç ÜLKER*

Biyografi türünde verilen eser bir kişinin hayatının anlatıldığı yapıt olmasının yanı sıra tarihsel açıdan bakıldığında da bir dönem hakkında bilgi sahibi olunması ve olayların akışıyla ilgili bilgi aktarımı hususunda büyük önem arz etmektedir. Bu yapıtlardaki ana amaç anlatılan kişiyi tüm yönleriyle (hayatı, eseri, kişiliği, görüşleri vs.) tanıtmaktır. Biyografisi hazırlanacak kişinin çevresini, yaşadığı devri ve hayatını ayrıntılarına kadar araştırarak incelemek gerekir. Özellikleri arasında açık, sade bir dille anlatılan kişinin devrini, çevresini, tarafsız ve gerçekçi olunması, yaşamı yazılan kişinin kendisi tarafından değil, onunla ilgili araştırma yapan, bilgi ve belgelere ulaşan veya onun yaşamına yakından tanıklık etmiş kişiler tarafından yazılır.

Yenal Ünal, “Ahmet Ferit Tek” adlı kitabında bu önemli şahsiyetle ilgili etraflı ve sistemli bir araştırma yaparak, A. Ferit’in hayatı ve dönemin tarihsel olayları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamıştır. Bu şahsiyetin ilk kez araştırma konusu olarak ele alınması, tarih bilimine büyük bir katkı sağlamıştır. Yazar, bu çalışmayı Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Sayın Prof. Dr. Ahmet Özgiray’ın danışmanlığında 2006 yılında “Ahmet Ferit Tek’in Hayatı, Siyasi Faaliyetleri ve Fikirleri” başlığıyla yüksek lisans tezi olarak tamamlamıştır. Aradan geçen süreçte bu çalışmasını geliştirerek 2009 sonbaharında “Ahmet Ferit Tek” başlığıyla kitaplaştırmıştır. Bu kitap hazırlanırken Türkiye’nin önemli kütüphanelerinde tarama yapılarak kaynak eser, makale, gazete ve arşiv belgelerinden yararlanıldığı için bilimsel açıdan gerçeklerin aynası niteliğindedir.

* Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarih Anabilim Dalı, Karaman. E-posta: aulker@kmu.edu.tr, aytunculker@hotmail.com.

Kitap “Önsöz”, “Kısaltmalar”, “I. Giriş”, “II. Ahmet Ferit Tek’in Hayatı ve Meslekî Faaliyetleri”, “III. Eserleri, Matbuat Faaliyetleri, Hazırladığı Kanunlar ve Fikirleri”, “IV. Sonuç”, “Bibliyografya”, “Ekler” ve “İndeks” bölümlerinden oluşmaktadır.

Ahmet Ferit Tek, 7 Mart 1878’de Bursa’da doğmuş ve 25 Kasım 1971’de vefat etmiştir. 94 yıllık hayatı boyunca II. Mahmut, II. Abdülhamit, II. Meşrutiyet, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi olaylarına bizzat şahitlik etmiştir. Ahmet Ferit, siyasi faaliyetlerin yanı sıra matbuat alanında da hizmet vermiştir. Tarih-i Siyasi, Tarih-i Medeniyet ve Turan adındaki eserlerinin yanı sıra İfham gazetesinin çıkarılmasında da etkin bir yere sahip olmuştur.

Eserin birinci bölümü olan “Giriş” kısmında A. Ferit’in dünyaya geldiği dönem içerisinde Osmanlı Devleti’nin sosyal, ekonomik ve siyasi durumu dile getirilerek genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Dünyaya geldiğinde Osmanlı Devleti’nin askeri anlamda oldukça hareketli günler geçiriyor olması ve uygulamaya konulan yenilikleri hayata geçirme uğraşları dönemin önemli hususları olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci bölüm olan “Ahmet Ferit Tek’in Hayatı ve Mesleki Faaliyetleri”nde A. Ferit’in 1878 yılında dünyaya gelmesinden vefatına kadar geçen dönem ele alınmıştır. Oldukça hareketli bir dönem olan bu süreçte A. Ferit’in hayatının çocukluk yılları ve eğitim sürecinden bahsedilmiştir. İttihat ve Terakki’nin kuruluşundan sonra artan meşrutiyetçi cereyanlar sebebiyle sadakatsizlik göstermemek için Yusuf Akçura gibi tarihin önemli şahsiyetleriyle Trablusgarp’a sürgüne gönderilmişti. 1898 yılında arkadaşlarıyla birlikte devlet tarafından affedilince devlet memuru olmuştu. 1900’da ise Paris’te siyaset bilimi üzerine eğitim almak için Fransa’ya kaçmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanına kadar hayatını Mısır’da sürdüren Ahmet Ferit, Türkiye’ye geri dönmüş ve birçok görevde yer alarak iktisadi konular üzerine düşüncelerini dile getirmişti. 1909 yılında İttihat ve Terakki ile ters düşünce fırkayla yolları ayrılmış ve Talat Paşa sayesinde Dâhiliye Encümenliğine tayin edilmişti. Bu sırada yabancılara verilen ayrıcalıklar dolayısıyla duyduğu rahatsızlıktan dolayı İdare-i Umumiye-yi Vilayet ve İdare-yi Hususiye-yi Vilayet kanunlarını kaleme almıştır. Ahmet Ferit İttihat ve Terakki’den uzaklaştırılınca siyasetten uzak kalamamış ve arkadaşları Yusuf Akçura, Müderris Zühdü Bey, Mehmet Ali ve Cami Bey ile 1912 yılında Milli Meşrutiyet Fırkasını kurmuş ve fırkaya bağlı olarak İfham Gazetesini çıkarmıştı. Bu gazetede sosyal hayattan ekonomiye kadar birçok

konu işlenmekte ve mevcut bazı uygulamalar tenkit edilmekteydi. Bu eleştiriler İttihat ve Terakki'nin tepkisini çektiğinden A. Ferit kısa bir süre sonra Bursa'ya sonra Sinop ve Bilecik'e sürülmüştü. I. Dünya Savaşı'nda sonra 1918 yılında önce Kiev'de başkonsolos tayin edilmiş fakat Ukrayna'nın Bolşevikler tarafından işgal edilmesiyle 1919'da İstanbul'a geri dönmüştü. Burada bir müddet Damat Ferit Paşa'nın ikinci kabinesinde nafia nazırlığı yapmıştı fakat işgalci devletlere karşı sergilenen tutum ağırına gittiği için bu görevden istifa ederek 1919 yılı sonunda Mehmet Emin Yurdakul, Ahmet Hikmet, Zühtü İnhan, Yusuf Akçura, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Mehmet Emin Erişirgil ile Miili Türk Fırkasını kurarak İfham Gazetesini tekrar yayın hayatına kazandırmıştı. 15 Ocak 1920'de Millet Meclisi'nde İstanbul Mebusu seçilerek siyasi hayatını devam ettirmek istese de 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilince Ahmet Ferit de mahkûm ilan edilerek tevkif edilmek istendiyse de, O Kuva-yı Milliye ve Fransızlar arasında yapılan bir anlaşma sayesinde Mudanya'ya kaçmayı başarmıştı. Uzun ve meşakkatli bir sürecin ardından Ferit Bey Mayıs 1920'de Ankara'ya geri gelerek İstanbul Mebusu olarak tekrar yerini alarak Temmuz 1920'den Mayıs 1921'e kadar sürdüreceği Maliye Vekilliği'ne seçilmişti. Bu görevi sırasında yaptığı en önemli iş Kuva-yı Milliye Hükümeti'nin bütçesini hazırlamak olmuştur. Kitabın bu bölümünde Maliye Vekili Ferit Bey'in bütçe müzakereleri sırasında yaptığı bir konuşma Milli Mücadele yılları sırasında Türkiye ve Yunanistan'ın maddi durumunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu konuşmasında A. Ferit *"Arkadaşlar, Türkiye'nin gelirleri 46, giderleri 60 milyon lira olup 14 milyon açığı var. Düşmanımız Yunanistan'ın ise 115 milyon geliri, 42 milyon gideri vardır. Yunanistan sadece ordu masrafları için 55 milyon ayırmıştır. Bizim ordumuzun yıllık masrafı 48 milyon olmakla beraber, 30 milyon ayırabilsek çok ayırdık diyebiliriz. Bu para ise bütçemizde yoktur. Fevkalade zamanlara has tedbirlere tevessül etmezsek lazım olan parayı da bulacağımızı sanmıyorum."* diye düşüncelerini ifade ederek iki ülke arasındaki büyük ekonomik farkı dile getirmek istemiştir. Ferit Bey Maliye Vekilliği görevinden sonra da önemli bir göreve getirilerek Ekim 1921'de Paris temsilciliğine atandı. Paris'teki yılları sırasında Mustafa Kemal'in mesajlarını Batılı devletlere iletmekte ve bu devletlerdeki siyasi gelişmeleri telgraf ile Ankara'ya bildirmekteydi. Bir başka görevi ise Müslümanlar tarafından gönderilen paraların Ankara'ya ulaştırılmasıydı ki bu paralar Büyük Taarruz'un hazırlık aşamasında büyük önem arz etmiştir. 30 Ağustos'taki büyük zaferden sonra Ferit Bey de o

görmeli galibiyetin ardından Mustafa Kemal Paşa'ya Eylül 1922'de telgraf çekerek ona şu şekilde seslenmiştir: *“Türkiye'nin en büyük çocuğu! Azmin vatani esaretten kurtardı. Sürur ve heyecandan gözleri yaşla dolan naçiz bir Türk'ün minnet ve şükranını kabul et. Nusret-i ilahiye senin ve fedakâr ordumuzun üzerinden eksik olmasın.”* Bu büyük zaferin ardından kozlar artık Türkiye'nin elindeydi. Lozan görüşmeleri için toplanmış heyete Ahmet Ferit de dâhil edilerek sermaye taksimi üzerine bir proje hazırlaması istenmişti. Fakat Fransızlara karşı aşırı milliyetçi bir tutum sergileyince hem görüşmelerden hem de Paris temsilciliği görevinden alındı. Ferit Bey, karşı olanlara rağmen İsmet Paşa'nın ilk Cumhuriyet Kabinesi'nde Ekim 1923'te Kütahya Mebusu olarak dâhiliye vekili seçilmişti. Bu dönemde ilk köy kanununu oluşturdu, eşkiyalara karşı mücadele etti ve 150'likler listesinin hazırlanmasında önemli bir rol oynadı. Her şey yolunda giderken Damat Ferit Hükümeti zamanında nafia nazırı iken Mustafa Kemal'i eleştiren bir mektup ortaya çıkınca görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Bu görevden istifa edince Mayıs 1925'te Londra büyükelçiliğine, Mayıs 1932'de Varşova büyükelçiliğine getirilerek Temmuz 1939'da Bakanlar Kurulu kararıyla merkeze çekilmişti. Ferit Bey'in son görevi ise Aralık 1939'dan Kasım 1943'e kadar Tokyo büyükelçisi olmaktı. Daha sonra emekli olmuş ve hayatını Kasım 1971'e kadar sürdürmüştü. Bu bölümün son kısmında ise Ahmet Ferit Tek'in dâhil olduğu mesleki faaliyetlere ve içinde bulunduğu ve kurucusu olduğu firkalara yer verilmiştir.

Üçüncü bölüm olan “Eserleri, Matbuat Faaliyetleri, Hazırladığı Kanunlar ve Fikirleri”nde bahsedildiği üzere ardında bıraktığı çalışmalar dile getirilmiştir. Ferit Bey'in başlıca makaleleri “Kuvvet ve Siyaset Muharebesi”, “Kanun-ı Esasi-yi Vilayet”, “Türk Ocağı” ve “1972 Başında Dünya Umumi Siyaseti ve Türkiye”; kitapları ise “Turan”, “Tarih-i Siyasi” ve “Tarih-i Medeniyet”tir. Bunların dışında arkadaşlarıyla siyasi alandaki mücadelesinin sesini duyurmak için “Şura-yı Ümmet”, “Türk Gazetesi” ve “İfham Gazetesi”ni çıkarmıştı. Ülke içerisindeki bazı uygulamaları düzene kavuşturmak için hazırladığı kanunlar da mevcuttur. Bunlar “İdare-yi Umumiye-yi Vilayet”, “İdare-yi Hususiye-yi Vilayet”, “Köy Kanunu”nu hazırlayarak taşra yönetim kanunlarının temelini oluşturmuştur. Ahmet Ferit Tek'in fikirlerine bakacak olursak II. Mahmut, Genç Osmanlılar, Jön Türkler, İttihat ve Terakki getirdiği yenilik ve düşüncelerden etkilendiği göze çarpmaktadır. Kendisi 20. Yüzyılın ilk yarısında Osmanlıcılığı benimsemiş fakat daha sonra Türkçülük düşüncesine yakın durmuştur. Ekonomik alandaki düşüncelerine baktığımızda ise karma

ekonomi taraftarı olduğu görülecektir. Yazarın da dediği gibi genel olarak bakıldığında Ferit Bey'in milli birlik ve beraberliği sağlama uğraşı içinde, milli ekonomiyi koruyan, devletin gelişip büyümesi için emek harcıyıp Türkiye Cumhuriyeti Devleti menfaatleri yönünde çalışan bir devlet adamı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Eserin dördüncü bölümü olan “Sonuç” bölümünde Ahmet Ferit Tek'in hayatındaki önemli olaylardan tekrardan bahsedilerek sonuçlandırılmıştır.

Kitabın bibliyografya kısmında eserin hazırlanmasında ne kadar fazla eserden faydalandığı ve bu kaynakların süzgeçten geçirilerek esere ne kadar büyük bir katkı sağladığı ilk göze çarpanlar arasında. Ekler kısmında Milli Meşrutiyet Fırkası'nın siyasi programına, Milli Türk Fırkası'nın siyasi programına, Emekli Sandığı Arşivi ile Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden örneklere yer verilmiştir.

20. yüzyıl siyasi tarihinin önemli şahsiyetlerinden olan Ahmet Ferit Tek'in tarihsel süreç içerisindeki önemini kavramamız ve hayatı konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlayan bu eserin Yenal Ünal tarafından ele alınarak işlenmesi Tarih bilimine sağlanmış büyük bir katkıdır. Hayatının 43 yılını Türkiye'nin milli çıkarları için harcayan Ferit Bey, her açıdan örnek alınabilecek büyük bir devlet adamı, yazar ve siyasetçidir.